

WIM DEGRAVE

E R N S T

HAPPPEL

B I O G R A F I E

 LANNOO

*Life is like a box of chocolates,
you never know what you gonna get.*

WWW.LANNOO.COM

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2018 en Wim Degrave

Vormgeving: Wim De Dobbeleer

Redactie: Christel Rietbroek

D/2018/45/274 – NUR 480/491

ISBN 978 94 014 5352 3

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op het materiaal te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Zij die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

6	INLEIDING 'VAN HOREN ZEGGEN'
9	HOOFDSTUK I TUSSEN RAPID EN DE HITLERJUGEND 1925-1945
25	HOOFDSTUK 2 DE ONGEKROONDE 'WÖDMASTA' 1945-1962
43	HOOFDSTUK 3 DE HAAGSE JAREN 1962-1969
67	HOOFDSTUK 4 SAN FRANCISCO: DE SUMMER OF LOVE 1967
79	HOOFDSTUK 5 FEYENOORD 1 1969-1973
127	HOOFDSTUK 6 Y VIVA SEVILLA 1973
141	HOOFDSTUK 7 DE KONING VAN BRUGGE 1974-1978
185	HOOFDSTUK 8 BLOED AAN DE PAAL 1978
209	HOOFDSTUK 9 'MONSIEUR APPÈL' 1979-1981
219	HOOFDSTUK 10 'DAS BESTE WAS MAN GIBT' 1981-1987
229	HOOFDSTUK 11 SANT IN EIGEN LAND 1987-1992
235	EPILOOG DE ERFENIS VAN HAPPEL
238	BRONNEN

INLEIDING.

'VAN HOREN ZEGGEN'

WENEN, 8 MAART 2018.

Hey Wim

15.00h voor de ingang EH stadion onder de glas front. Groetjes ernst'

Stiptheid is altijd al erg belangrijk geweest voor de Happels. Klokslag drie uur komt op de (verder grotendeels lege) parkeerplaats van het Ernst Happelstadion een zwarte BMW gezapig aangereden. Als de auto zijn parkeerplek nadert, gebeurt er iets vreemds. De motor staat intussen uit, maar door de wetten van de traagheid blijft de bolide stapvoets verder rijden. Tegelijkertijd stapt een man met leren jack uit. Andere mensen zouden misschien in paniek raken of minstens de moeite nemen om de auto op de handrem te zetten. Niet Ernst Happel junior. Alsof dit de officiële manier is waarop rij scholen parkeermanoeuvres voorschrijven, klapt hij de autodeur nonchalant achter zich dicht. De wagen komt zachtjes tot stilstand tegen een stenen sierrand. 'Stap in, we gaan een ritje maken!'

– 'Gewoon stil wezen en luisteren.' Met een druk op de cd-speler zet Happel junior een liedje op. Na drie lettergrepen en een halve maat is het al duidelijk wie de uitvoerder van de song is. *'Kein geloel!'* klinkt een bluesy stem schreeuwerig door de boxen. Vintage Happel.

– 'Dat waarschuwinglampje van de gordel gaat zo wel weer uit, hoor.' Veiligheid scoort duidelijk minder hoog dan stiptheid. 'Alleen drinken achter het stuur doe ik nooit. Of in elk geval niet meer.'

Zijn jeugd jaren in Den Haag hebben Happel junior een bijna vlekkeloos Nederlands accent geschonken. Toch zeker in vergelijking met de taalvaardigheden van zijn vader, die na een verblijf van achttien jaar in de Lage Landen even goed Nederlands sprak als bij zijn aankomst.

Ernst Happel junior: 'Ik ben naar een kleine, Duitstalige school in Scheveningen gegaan. We hadden maar één uur Nederlands per week, op zaterdag. Dan was ik meestal zelf niet aanwezig. Ik heb het meeste op straat opgepikt. Eerst de belangrijke woorden die je nodig hebt om te leven. Na een paar maanden ook de andere dingen, zoals "goeiemorgen" en "goeiedag".'

Ernst junior is goedgeleumd. Uitgerekend vandaag is hij grootvader geworden. Enkele uren eerder is zijn dochter Christina bevallen van een dochter, Lea. Moeder en dochter, het eerste achterkleinkind van Ernst Happel, maken het goed.

Het contrast met onze eerste kennismaking, enkele maanden eerder in Brugge, is groot.

BRUGGE, 17 DECEMBER 2017.

– 'Hebt u er bezwaar tegen als ik dit gesprek opneem? Als u dat wilt, kunt u de tekst achteraf nog nalezen ter goedkeuring.'

Nooit leverden deze openingszinnen aan het begin van een interview enig probleem op. 'Natuurlijk', 'Doet u maar', 'Geen probleem': dat zijn doorgaans de standaardantwoorden. Maar niet die zaterdagmiddag wanneer Ernst Happel junior aan de bar van hotel Weinebrugge aanschuift voor een gesprek dat al lang van tevoren gepland is. Hij vertoeft op uitnodiging van Club Brugge enkele dagen in België en mag de volgende dag de aftrap geven bij de topper tegen Anderlecht.

– 'Vertelt u eerst eens: wat is eigenlijk precies de bedoeling?'

Ai.

Ik vertel hem dat ik gekomen ben voor een boek over zijn vader. Dat ik al heel wat prachtige verhalen heb mogen noteren van ex-spelers, vrienden en kennissen. En dat ik via Rudy Cousaert, een vriend van Ernst senior, met hem in contact was gekomen. Maar dat wist hij toch allemaal al?

Ik vertel het er niet bij, maar ik heb ook vernomen dat een interview met Ernst Happel junior heel snel afgelopen kan zijn. Bij zijn vorige bezoek aan Club Brugge heeft hij de plaatselijke journalist eerst een tijdlang in een hoek van de receptiezaal laten wachten om hem daarna, na een eerste, domme vraag ('Hebt u nog contact met de mensen van Club?'), meteen weer weg te sturen.

Junior lijkt niet tevreden met het deels voorgekauwde antwoord.

– ‘En wat is uw visie op voetbal precies?’

Mijn voetbalvisie? Doet die ertoe? Nee toch? Ik leg uit dat ik geboren ben in 1982. Dat alles wat ik over zijn vader te weten ben gekomen, eigenlijk ‘van horen zeggen’ is. Maar dat ik het wel spijtig vind dat ik niet twintig jaar eerder ben geboren.

Het ijs lijkt gebroken.

– ‘Je hebt inderdaad het een en ander gemist’, zegt Happel met een grijns op zijn gezicht. Een gezicht dat akelig veel op dat van zijn vader lijkt.

– ‘Mag ik dan nu dit gesprek opnemen? Als ik domme vragen stel, gooit u me er maar uit.’

– ‘Vooruit dan maar.’

**TUSSEN RAPID
EN
DE HITLERJUGEND**

1925 • 1945

ERNST FRANZ HERMANN Happel wordt op 29 november 1925 in Wenen geboren. Een zondagskind. Tot zover de weinige informatie die omtrent zijn geboorte beschikbaar is. Zoals het bij een enigmatische persoonlijkheid als die van Ernst Happel past, is er over zijn eerste levensjaren bijzonder weinig bekend. Happel zelf deed ook weinig inspanningen om daarover een tip van de sluier op te lichten. Het liefst werd hij helemaal niet aan zijn kindertijd herinnerd. Daar had hij natuurlijk goede redenen voor.

Zijn naam is bijvoorbeeld nergens terug te vinden in het Weense geboorteregister. Dat komt, volgens de makers van de Belga Sport-reportage *Ernst Happel: altijd in de aanval*, omdat hij helemaal niet als Ernst Happel geboren is, maar als Ernst Nechiba. Zijn moeder Karoline is volgens deze versie alleenstaand als ze Ernst Happel ter wereld brengt. Pas daarna leert ze Franz Happel kennen, die de vaderrol op zich neemt. In elk geval een beetje. Het koppel trouwt een jaar later, maar een erg gelukkig huwelijk wordt het niet. Beide ouders moeten keihard werken om te zorgen voor een volwaardig inkomen. Tijd voor de opvoeding van kleine Ernst hebben ze niet. Het huwelijk zal ook niet lang standhouden. Als hij twee of vier is – afhankelijk van de bron – wordt hij ‘weggegeven’ aan zijn oma of tante – eveneens afhankelijk van de bron.

Enkele jaren daarvoor heeft Sigmund Freud zijn theorie rond het oedipuscomplex op papier gezet. Ernst Happel had een mooie praktijkstudie van de Weense psychoanalist kunnen zijn.

Zijn zoon, Ernst junior: ‘Sigmund Freud? Nou, mijn vader was een veel betere psycholoog dan dat, hoor.’

Klopt het dat Franz Happel zijn stiefvader was? Dat hij eigenlijk geboren is als Ernst Nechiba?

‘Nechiba, Nechiba... Daar heb je dat gelul weer. Een jaar of zes geleden belde een Nederlandse journalist mij op met dat Nechiba-verhaal. Ik zei hem: “Godverdomme, krijg de pleuris en bel mij nooit meer terug. Weg, jij!”

‘Geen gelul hier. Kijk, er is ontzettend veel onzin over mijn vader verschenen. Hij was nog maar net overleden, of er werd al een boek over hem gepubliceerd. Het stond bovendien vol leugens. Wat een lijkenpikkerij, zeg!’

Uw vader staat blijkbaar niet in het geboorteregister van Wenen vermeld.

‘Ik heb al een paar keer geprobeerd om de geschiedenis van zijn ouders te reconstrueren. Maar je komt niet ver. Veel informatie is verloren gegaan tijdens de Tweede Wereldoorlog. Verbrand.’

‘Je moet weten: mijn vader is opgegroeid in een heel moeilijke tijd. Er was de oorlogsdreiging, veel werkloosheid, er was geen geld... Het was voor iedereen een moeilijke periode. Zijn ouders hadden een restaurant in het negende district van Wenen. Die zaak is failliet gegaan. Daarna is het een kroeg geworden, maar die moest niet veel later ook weer dicht als gevolg van problemen met de vergunning.

Het ging allemaal erg moeizaam. Er was niet genoeg geld en toen hebben zijn ouders besloten om hem aan een tante weg te geven, de zus van zijn moeder. Die heette Nechiba, ze waren afkomstig uit Tsjecho-Slowakije. Die tante had een groentekraampje in het vijftiende district, in de buurt van het Rapid-stadion. Daar heeft hij leren voetballen. Op straat, met een softballetje.’

Zijn tante? Overal staat geschreven dat hij door zijn oma werd opgevoed?

‘Tegen mij had hij het altijd over zijn tante. Waarom zou hij daarover liegen?’

Goed punt. In ieder geval: weggegeven worden door je ouders, dat moet toch iets doen met een kind?

‘Ja, natuurlijk. Hij heeft nooit liefde van zijn ouders gekend, dat klopt. Hij heeft er met mij ook nooit over gepraat. Ik heb zijn vader en moeder nooit gezien. Voor zover ik weet, is hij zelf ook nooit bij het graf van zijn ouders geweest. Toen hij in Den Haag trainer was, gingen we twee keer per jaar terug naar Wenen. Dan bezochten we altijd het graf van zijn tante en nog een ander familielid, maar nooit dat van zijn eigen ouders. Pas vele jaren later heb ik kunnen achterhalen waar ze precies begraven liggen.’

In een bepaald interview heeft uw vader het over een stiefbroer, die wel bij zijn ouders mocht blijven?

‘Dat weet ik dus niet. Een paar jaar geleden heb ik toevallig een man leren kennen. Hij was via via met mij in contact gekomen en beweerde dat hij de broer van mijn vader was. Ik had nog nooit van die man of zijn bestaan gehoord! Hij vertelde dat mijn vader vijf broers en één zus had. Ik heb die man ook één keer ontmoet. “Godverdomme, hoe zie jij eruit?” vroeg hij. “Je lijkt als twee druppels water op je vader!” Hijzelf had weinig fysieke gelijkenissen met mijn pa. Of het waar is wat hij beweerde, weet ik niet – ik heb het niet kunnen controleren: een jaar of drie geleden is hij onverwacht overleden. Ik wéét dus niet exact hoeveel ooms

en tantes ik heb van vaderskant. Ik ken alleen de familie van moederskant, maar ook daar zijn weinig documenten van bekend. Het meeste is verloren gegaan bij een brand in een administratief centrum bij de Hongaarse grens.’

De fysieke gelijkenis tussen u en uw vader is in elk geval enorm.

‘Ik zeg altijd: van mijn moeder heb ik alleen de bloedgroep geërfd. De rest komt van mijn vader. Zelfs onze stemmen lijken erg op elkaar. Vanuit de keuken kon mijn moeder niet horen of het nu mijn vader of ikzelf was die aan het woord was.’

‘Ik was onlangs in Brugge toen een mevrouw mij staande hield. “Mijnheer, wat doe jij hier? Jij bent toch dood?” Ik zei: “Ik sta hier voor je neus, hoe kan ik dan dood zijn?” Of een keertje in Rotterdam, toen een taxichauffeur mij van de luchthaven kwam ophalen. Die bleef mij in zijn achteruitkijkspiegel minutenlang met open mond aanstaren. Ik heb hem moeten vragen of we alsjeblieft konden vertrekken – het verkeerslicht stond al lang weer op groen. Die man was helemaal van de kaart, dacht dat hij spoken zag. Dat soort dingen overkomt mij wel vaker.’

Hoe was hij als vader?

‘Ik had een erg goede band met hem. Hij was zeker niet de afwezige vader die enkel met zijn werk bezig was.

‘Na een kankerwedstrijd moest je hem met rust laten. Als je daar rekening mee hield, dan was er geen probleem. Maar als je dat niet wist, dan liep je er natuurlijk keihard tegenaan.’

ERNST HAPPEL JR.

Alleen in zijn periode in Spanje heb ik hem wat minder vaak gezien, maar verder was hij altijd in de buurt.’

‘Ik denk dat ik een goede opvoeding heb gehad. Ik was enig kind, maar werd niet overladen met cadeautjes. Ik heb niks gemist in mijn jeugd, maar werd ook niet te veel verwend. Dat heeft hij daarna pas gedaan, met zijn kleinkinderen.’

‘Thuis was hij natuurlijk helemaal anders dan naar de buitenwereld toe. Niet de norse trainer waarvoor hij altijd werd aangezien, maar een heel lieve, zachtaardige man. Maar als hij in privé-situaties onverwacht toch een journalist tegenkwam, dan zag je hem in één seconde helemaal veranderen. Ik herinner me een keer dat de paparazzi hem stonden op te wachten op de luchthaven van Wenen. Ze waren getipt dat hij daar zou landen met de hele familie. Hij liep met een kleinkind aan de linker- en rechterhand – hij was zó trots op ze! Toen de schuifdeur

van de douane openging en hij die fotografen in de aankomsthal zag staan, liet hij die handjes van zijn kleinkinderen meteen los, zijn blik op onweer.’

‘Hij was zeker geen strenge vader, integendeel. Als ik iets voor elkaar wilde krijgen, dan vroeg ik het aan hém, niet aan mijn moeder. Die maakte zich veel te veel zorgen over alles. Als mijn vader bijvoorbeeld zei: “Om halfeen thuis”, dan zorgde ik dat ik uiterlijk om kwart voor één thuis was. Een beetje buiten de lijntjes kleuren mocht, maar je moest weten waar de grens lag. Ik moest het natuurlijk niet in mijn hoofd halen om pas om vier uur ’s nachts thuis te komen.’

‘Je moest ook een beetje weten hoe je hem moest aanpakken. Na een kankerwedstrijd moest je hem met rust laten. Als je daar rekening mee hield, dan was er geen probleem. Maar als je dat niet wist, dan liep je er natuurlijk keihard tegenaan.’

LIEVELINGETJE MET EEN GROTE MOND

In de zomer van 1938 mag Happel een proeftraining volgen bij Rapid Wien. Eigenlijk is Austria Wien meer zijn club, maar het voetbalveld van Rapid ligt nu eenmaal om de hoek.

Meer dan honderd spelertjes zijn die middag afgereisd naar de Pfarwiese, waar de oefenterreinen van Rapid zich bevinden. Slechts vijf van hen zullen mogen blijven. De broertjes Alfred en Robert Körner – hun namen komen later nog terug – zijn er twee van, maar het grootste talent dat die dag opgemerkt wordt, heet Ernst Happel.

Leopold Nitsch, een voormalig speler van het eerste elftal en de buurman van Happel, is de dienstdoende trainer. Nitsch ontfermt zich met veel toewijding over de aanstormende jeugd. Het klikt tussen hem en de talentvolle Happel, die in hem de vaderfiguur ziet die hij nooit heeft gehad.

Een van de eerste foto's die van Ernst Happel terug te vinden zijn, hier als jeugdspeler bij Rapid Wien, ca. 1938. Oudploegmaat Alfred Körner: 'Hij was toen een heel klein ventje, maar hij beheerste wel al alle technieken.'

'Happel was het lievelingetje van Nitsch', zal Alfred Körner zich jaren later in een interview herinneren. 'Hij was toen een heel klein ventje, maar hij beheerste wel al alle technieken. Hij moest in de eerste jaren linkshalf spelen omdat hij toen het figuur van een verdediger nog niet had. Sinds die middag ben ik Happel niet meer uit het oog verloren. We zijn altijd gezamenlijk van en naar de training gelopen, zeven lange kilometers, maar dat was toen niet abnormaal.'

Happel zal met zijn 1,77 meter nooit de grootste zijn, maar als jongen van de straat laat hij zich niet gauw intimideren. Al in zijn kindertijd laat Happel niet over zich heen lopen. Het brengt hem geregeld in aanvaring met zijn andere jeugdtrainers. Happel is bijzonder recht voor zijn raap: waar anderen hun mond nog houden, zegt hij het meteen als iets hem niet zint. En hij is bijzonder eigenwijs. Niet verwonderlijk voor een kind dat zichzelf alles aan heeft moeten leren. Stellen dat er op het vlak van hechting het een en ander fout is gelopen in Happels jonge jaren, is geen kwestie van huis-tuin-en-keukenpsychologie, maar een zekerheid. Zijn eigengereidheid, zijn achterdocht jegens anderen, zijn onvermogen om langdurige, hechte vriendschappen aan te gaan en te onderhouden, zijn introvertie en neiging om naar de buitenwereld toe de schijn op te houden... Allemaal lijkt het onlosmakelijk verbonden met wat zich in zijn jeugd heeft afgespeeld.

EEN-TWEETJE MET BERLIJN

Het voetbal is een meer dan aangename afleiding voor de jonge Happel, die overdag zijn uren moet slijten op een streng katholieke school waar kloosterzusters de dienst uitmaken. Na zijn lagere school volgt hij een opleiding tot *Taschner*, leermaker. Een opleiding die hij net niet af zal kunnen maken. Want buiten de schoolmuren doemen de economische en politieke donderwolken steeds onheilspellender op boven Wenen.

Oostenrijk zit in de jaren 1930 midden in een existentiële crisis. De grootse dubbelmonarchie met Hongarije is na de Eerste Wereldoorlog ontbonden, en als

13 MAART 1938. Vanaf het balkon van de Neue Hofburg op de Heldenplatz verkondigt Adolf Hitler voor 250.000 uitzinnige Weners triomfantelijk dat de Anschluss, de opname van Oostenrijk in het Derde Rijk, een feit is.

lier Engelbert Dollfuss een dictatoriaal regime naar het voorbeeld van Benito Mussolini in Italië. Het laat de gemoederen alleen maar hoog oplopen. De situatie escaleert compleet en in 1934 breekt in Oostenrijk een korte, maar hevige burgeroorlog uit.

De Oostenrijkse nazi's proberen van de situatie gebruik te maken en plegen een staatsgreep, waarbij de bondskanselier wordt doodgeschoten. Toch mislukt de Juliputsch, tot grote woede van Hitler, die de Oostenrijkse nazi's een stelletje amateurs noemt.

Het is allemaal slechts een voorproefje van wat zal volgen. Extreemrechts krijgt zowel politiek als cultureel de touwtjes in handen. Fascistisch gedachtegoed wordt heel erg mainstream. Wie het daar niet mee eens is en openlijk kritiek uit, doet dat op eigen risico.

Op 11 maart 1938 treedt de nieuwe kanselier, Kurt Schuschnigg, af onder druk van Hitler. Hij wordt vervangen door Arthur Seyss-Inquart, een stroman van Hitler die later ook Rijkscommissaris van het bezette Nederland zal worden. Zijn eerste beleidsdaad als kanselier van Oostenrijk is het versturen van een (van tevoren opgesteld) telegram waarin hij Duitsland vraagt om het leger te sturen 'om vrede en veiligheid te brengen.'

zelfstandige entiteit vindt de jonge natiestaat geen aansluiting met dat roemruchte verleden. Al kort na de Eerste Wereldoorlog gaan stemmen op om zich bij het Duitse Rijk te voegen. Referenda wijzen uit dat driekwart van de bevolking het Groot-Duitse idee wel ziet zitten. Er komt echter stevig protest uit internationale hoek en de plannen blijven in de koelkast.

Maar de situatie blijft tijdens het interbellum hoogst labiel. Oostenrijk kent al vanaf het begin van de jaren 1920 een eigen nazipartij. Geïnspireerd door de demagogie van de in Oostenrijk geboren Adolf Hitler, krijgen de nazi's ook voet aan de grond in het vaderland van Happel. Als reactie daarop installeert bondskanse-

Het een-tweetje met Berlijn loopt volgens plan. Op 12 maart 1938 valt Hitler Oostenrijk binnen. Nou ja, 'binnenvallen': er wordt geen enkele tegenstand geboden – de troepen worden in plaats daarvan met bloemen en gejuich begroet. Hitler zelf steekt die middag de grens over bij Braunau, zijn geboorteplaats. 's Avonds arriveert hij in zijn geliefde Linz, een dag later trekt hij door naar Wenen, waar hij vanaf het balkon van de Neue Hofburg op de Heldenplatz voor 250.000 uitzinnige Weners triomfantelijk verkondigt dat de Anschluss, de opname van Oostenrijk in het Derde Rijk, een feit is.

HJ-BANN 507

Die Anschluss heeft ook een aantal belangrijke gevolgen voor wie voetbalt. De Oostenrijkse Bundesliga wordt opgedoekt en geïncorporeerd in een Groot-Duitse 'Gaulliga'. Alle jeugdspelers van Rapid zijn bovendien verplicht om zich bij de Hitlerjugend aan te sluiten. Ook Ernst Happel dus, die enkele maanden na de Anschluss de kans heeft gekregen om bij Rapid te voetballen. Hij komt terecht in afdeling HJ-Bann 507. Insignes van het groepsuniform – misschien wel die van Happel zelf? – worden anno 2018 te koop aangeboden op het internet. Een Duitse verzamelaar heeft er 65 euro voor neergeteld.

Happel is dan twaalf. Hij mag dan wel geen Jood zijn, het nazisme jaagt hem niettemin angst aan. Iedereen die geen volbloed ariër is, maakt zich zorgen. De meeste bewoners van het appartementenblok waar hij met zijn tante verblijft, hebben – net als Happel zelf – Tsjechische roots. Ze zijn allerminst te vinden voor het fascistische gedachtegoed dat intussen heel erg mainstream is geworden, maar ze zwijgen en houden zich onder de radar. Wat kunnen ze anders doen?

Happel junior: 'Je had geen andere keus. Als je wilde voetballen, móést je bij de Hitlerjeugd gaan. Mijn vader

Om te mogen voetballen moet Happel lid worden van de Hitlerjugend. Hij komt terecht in afdeling HJ-Bann 507. Insignes van het groepsuniform worden anno 2018 te koop aangeboden op het internet.

had daar helemaal niks mee. Dan moest je bijvoorbeeld naar van die zangavonden waar je verplicht liedjes mee moest zingen. Dat weigerde mijn vader natuurlijk. “Ik ben een voetballer, geen zanger”, zei ie. Dan mocht hij het gaan uitlegen bij de commandant van de Weense afdeling. Hij mocht niet meer voetballen. Dat werd dan uiteindelijk wel geregeld met het jeugdbestuur van Rapid, maar het ging allemaal erg moeizaam.’

Een andere keer wordt het jeugdelftal van Happel gestraft omdat de spelers na afloop niet het verplichte uniform van de Hitlerjugend aanhebben. Een 2-1-overwinning wordt zo voor ‘de groene tafel’ omgezet in een 0-3-forfaitnederlaag. Happel achteraf: ‘Groene tafel? Ze kunnen het beter de bruine tafel noemen!’

Happel heeft helemaal niks met dat hyperhiërarchische naziregime, waar gehoorzaamheid geboden is en tegendraadsheid taboe. Happel en gezag: het is een moeilijke verhouding door zijn hele leven heen. Zeker als hij niet degene is die de lakens mag uitdelen. Maar veel meer manoeuvreerruimte dan dat is er niet. Het is eten of gegeten worden.

22 JUNI 1941. Op dezelfde dag dat Hitler het niet-aanvalspact met Stalin opblaast, wint Rapid Wien in Berlijn met 3-4 van Schalke 04. Kort na de heroïsche zege wordt een groot deel van de Rapid-selectie opgeroepen om aan het oostfront te gaan vechten.

BARBAROSSA EN HET MIRAKEL VAN BERLIJN

Drie jaar na de Anschluss, op 22 juni 1941, speelt Rapid Wien de finale van het Groot-Duitse kampioenschap tegen Schalke 04. De partij vindt plaats in het iconische Olympiastadion van Berlijn, waar vijf jaar eerder de Olympische Spelen met veel vertoon werden georganiseerd. Het zal een historische middag worden, in meerdere opzichten.

Na een uur voetballen zien de naar schatting 100.000 toeschouwers Schalke met 3-0 leiden. Rapid lijkt helemaal nergens te zijn, maar komt dan op miraculeuze wijze terug: in tien dolle minuten buigt het een 3-0-achterstand om naar 3-4 winst. De hoogtechnologische camera's die de Duitse propaganda

hadden moeten vastleggen, blijven gelukkig draaien, waardoor een uitgebreid wedstrijdverslag van de spectaculaire kampioenschapswedstrijd tegenwoordig gewoon op YouTube terug te vinden is – in kleur!

Rapid is door de spectaculaire ommekeer het enige Oostenrijkse team dat zich ooit kampioen van Duitsland heeft mogen noemen. Een twijfelachtige eer, maar toch: de overwinning tegen Schalke betekent een flinke smet op het blaazen van de eierzuchtige nazi's. En een ongunstig voorteken. Want de ontknoping van het Groot-Duitse voetbalkampioenschap is lang niet het belangrijkste nieuws van de dag. Uitgerekend op diezelfde 22ste juni besluit Hitler om de Sovjet-Unie binnen te vallen. Rond het Olympiastadion wordt zelfs extra luchtafweergeschut geplaatst uit angst voor represailles. Maar de Russen zijn nog lang niet in Berlijn.

Operatie Barbarossa bezegelt het niet-aanvals-pact tussen Hitler en Stalin, maar het heeft ook gevolgen voor de jonge Ernst Happel, op dat moment nog ballenjongen bij Rapid Wien.

Kort na de heroïsche zege in Berlijn wordt een groot deel van de Rapid-selectie opgeroepen om aan het oostfront te gaan vechten aan de zijde van de nazi's. Volgens sommige bronnen vanwege die smadelijke overwinning, maar dat is overdreven. Lang niet iedere speler die tijdens de finale in Berlijn op het veld stond, wordt meteen de oorlog ingestuurd, en zij die uiteindelijk wel ten oorlog moeten trekken, hadden dat vermoedelijk sowieso moeten doen.

Zij die zoveel 'geluk' hebben, tenminste. Tussen het najaar van 1941 en de zomer van 1942 worden de meeste Weense Joden gedeporteerd naar concentratiekampen. Onder hen ook twee leden van Rapid Wien. Aanvaller Fritz Dünmann, voor de oorlog een vaste waarde in het team, komt in Auschwitz om het leven. Wilhelm Goldschmidt, de man die Rapid in 1899 mede boven de doopvont hield bij de stichting, wordt op 5 juni gedeporteerd naar het getto in Izbica. Ook hij zal het niet overleven.

Tegelijk heult een aantal andere Rapid-leden openlijk met de nazi's. Sommigen verlinken zelfs hun Joodse ploegmaats en worden daarvoor na de oorlog veroordeeld. Anderen, zoals Happels tweede vader Leopold Nitsch, hebben dan wel een officiële NSDAP-lidkaart, maar houden tegelijk de Rapid-spelers stiekem een hand boven het hoofd. Bijvoorbeeld door aan te dringen bij de legertop om hun een functie in de buurt van Wenen te geven, zodat de voetballers-soldaten op vrije dagen toch nog kunnen meespelen met het eerste elftal. Niettemin zal Nitsch na de oorlog moeten aftreden. Helemaal vrijblijvend is zo'n officiële partijkaart van de NSDAP natuurlijk ook weer niet.

TROFEEÏNKAST VOOR HITLER

De dubbelzinnige rol die Rapid voor en tijdens de woelige oorlogsjaren speelt, is lange tijd onderbelicht gebleven. Pas recent is de Oostenrijkse *Rekordmeister* in het reine met zijn donkerbruine verleden.

‘We hebben inderdaad lange tijd een moeilijke relatie met ons eigen verleden gehad’, geeft Laurin Rosenberg, de verantwoordelijke van het Rapid-museum, toe. ‘Oostenrijk maakte nu eenmaal deel uit van het Derde Rijk, en het probleem van Rapid is dat het net toen zeer succesvol was. De verkeerde periode, zeg maar.’

‘Vroeger werd dat inderdaad een beetje onder de mat geveegd. Dan kon je bijvoorbeeld lezen: “Rapid Wien, kampioen 1941”, maar werd er verder geen uitleg bij gegeven. Alsof het gewoon een titel als alle andere was. Het probleem was natuurlijk ook dat de Oostenrijkers alle schuld lang van zich hebben afgehouden, door te zeggen dat het de Duitsers waren die in 1938 Oostenrijk hebben ingelijfd. Dat klopt natuurlijk maar voor een deel: terwijl de Duitse tanks het land binnenreden, stonden de meeste Oostenrijkers gewoon te juichen langs de kant van de weg.’

‘In Oostenrijk leefde dan ook lange tijd het idee om het verleden niet te veel op te rakelen, om niet te veel over vroeger te praten. Pas in de jaren 1980 is men gaan inzien dat wij Oostenrijkers zelf ook een verantwoordelijkheid dra-

gen, dat het te simpel is om alle schuld bij de Duitsers te leggen. Er werd tegelijk ook steeds meer onderzoek verricht naar wat er in de oorlogsjaren allemaal is gebeurd, ook bij Rapid.’

‘We hebben lange tijd een moeilijke relatie met ons eigen verleden gehad. Oostenrijk maakte nu eenmaal deel uit van het Derde Rijk, en het probleem van Rapid is dat het net toen zeer succesvol was. De verkeerde periode, zeg maar.’

LAURIN ROSENBERG

DEBUUT TIJDENS DE OORLOG

In het Rapideum, het clubmuseum van Rapid Wien, dat heel wat memorabilia en prullaria van Ernst Happel heeft uitgesteld, worden man en paard tegenwoordig wél genoemd. Een supporters-schriftje, late jaren tachtig, versierd met hakenkruisen. Of twee foto's van de beruchte titelwedstrijd in Berlijn in 1941. ‘Deze foto vind je meestal terug als het over die befaamde wedstrijd gaat’, zegt

Rosenberg, wijzend naar de bovenste, ‘normaalste’ van twee teamfoto’s. ‘Maar deze hieronder, waarbij alle spelers van Rapid de Hitlergroet brengen, bleef lange tijd in een map zitten.’

Of neem de hele vooroorlogse trofeeënkast van Rapid: die werd ter gelegenheid van Hitlers verjaardag in april 1941 gewoon cadeau gegeven aan de Führer. Geen beker of medaille is ooit naar Wenen teruggekeerd.

En wat te denken van de praktijken in de catacomben van het Praterstadion, het huidige Ernst Happelstadion? De voetbalarena is eind jaren 1930 niet alleen de thuishaven van de Oostenrijkse nationale ploeg, maar fungeert ook als planbureau van de Weense naziafdeling en als ‘doorgeefluik’ voor de deportatie van Joden. Uitgerekend in sector B, de kant van de huidige hoofdingang waar nu in statige letters ‘Ernst Happelstadion’ prijkt, worden tussen 11 en 13 september 1939 meer dan duizend Weense Joden met Poolse roots onder de tribunes gevangengenomen. Ongeveer de helft van hen wordt naar het Natuurhistorisch Museum van Wenen gebracht om hun schedel te laten opmeten. Volgens de dan geldende inzichten van de craniologie gaat men er namelijk van uit dat een Joodse schedel aan heel andere afmetingen voldoet dan die van een Übermensch.

Op 30 september 1939 worden nog eens 1038 mensen vanuit het stadion naar het Duitse concentratiekamp Buchenwald gedeporteerd. Een dag later wordt er op dezelfde plek weer vrolijk gevoetbald alsof er niks aan de hand is.

Intussen is Rapid van zijn bruine imago afgeraakt. ‘Maar er is tijd voor nodig geweest’, zegt Rosenberg. ‘Het extreemrechtse gedachtegoed heeft altijd al ingang gevonden in het voetbalmilieu, ongeacht de club. In de jaren 1980 was er nog een opleving vanwege de vele buitenlandse spelers die opeens in de Oostenrijkse competitie aan de slag gingen, maar we hebben ons daar als club expliciet van gedistantieerd. Je hebt tegenwoordig nog altijd wel een paar gekken, maar die komen ons stadion niet meer in.’

Happel verkeert in de bloei van zijn leven, maar de Tweede Wereldoorlog gooit roet in het eten. Het voetbal gaat in de oorlogsjaren dan wel gewoon verder in Oostenrijk, maar de Groot-Duitse Gauliga verandert jaar na jaar van format en wordt wegens het oorlogsgeweld steeds verder opgesplitst in kleinere divisies. Zo hoeven er geen al te grote verplaatsingen worden gemaakt – iets wat tijdens de oorlog sowieso een riskante aangelegenheid is. Als er dan toch gespeeld kan worden, moeten de wedstrijden vaak onderbroken worden vanwege bomalarm.

Rapid heeft in die oorlogsjaren vaak moeite om aan elf man te komen. Er worden per seizoen wel veertig verschillende spelers opgesteld. De meeste spelers die voor de oorlog furore maakten, zijn daar niet meer bij. Eén keer moet zelfs de spits in doel staan.

Door alle personeelwisselingen krijgt Happel op 21 februari 1943 ineens zijn kans in het eerste elftal. Hij is nog maar net 17 geworden. In een van de vele stadsderby's verliest Rapid die middag met 4-6 van FC Wien. Ruststand: 3-5. Maar who cares eigenlijk? Er zijn in het voorjaar van 1943 wel belangrijkere zaken aan de gang dan een partijtje voetbal.

'GROETJES VAN HET FRONT'

De geopolitieke verschuivingen tijdens de Tweede Wereldoorlog brengen de voetbalcarrière van Happel eerst in een stroomversnelling, en daarna helemaal tot stilstand. Op 12 december 1943, twee weken na zijn achttiende verjaardag, speelt Happel zijn voorlopig laatste wedstrijd. Weer tegen FC Wien. Zijn leiders bij Rapid kunnen het nog enige tijd rekken, maar kort daarna wordt ook Happel de oorlog ingestuurd.

Eerst krijgt hij in de buurt van Wenen een arbeidsplaats toegewezen. Drie maanden later wordt hij ingekwartierd in een kazerne in de buurt van Nürnberg voor een opleiding tot telefonist. Na zes maanden wordt ook hij naar het front gestuurd. Happel is gelegerd in de buurt van Borisow, Wit-Rusland. Hij moet er vooral treinsporen en telefoonleidingen helpen aanleggen. Een van de redenen waarom operatie Barbarossa voor de nazi's zo moeizaam verloopt, is namelijk het feit dat de Russische sporen breder zijn dan de Duitse. Toch heeft Happel niks te klagen: terwijl meer dan 33.000 soldaten sneuvelen bij de gruwelijke Slag bij Borisow, bevindt hij zich ruim 500 kilometer verderop. Hij heeft naar eigen zeggen nooit een schot hoeven lossen. Maar ook ver van het front is het link. 'Ik heb meerdere jongens opgeblazen zien worden door een landmijn van de Partizanen', zegt hij jaren later in een interview met *Voetbal International*. Een van de weinige interviews waarin hij over zijn oorlogsverleden praat.

Op 22 mei 1944 brengt Happel via de Weense krant *Das kleine Blatt* nog zijn groeten over aan het thuisfront: 'De bekende Rapid-speler Ernst Happel stuurt op afstand zijn groeten aan al zijn spelers', klinkt het sec.

Sommige van zijn collega's proberen intussen op slinkse wijze te ontsnappen aan de oorlogsgruwel. Een drastische (en bovendien gevaarlijke) manier om dat te doen, is door zichzelf te verwonden. Sommige soldaten schakelen daarbij zelfs de hulp in van een strijdmakker, met de ongebruikelijke vraag om in elkaar geslagen of geschopt te worden in de hoop door de legerarts te worden afgekeurd.

Oud-Rapid-speler Walter Probst vertelt in een interview bijvoorbeeld hoe hij tijdens de oorlog een bevriende dokter vroeg om hem onder narcose te brengen en zijn knie om zeep te helpen. Aan zijn diensthoofd bij het leger laat hij weten

dat het om een ongeval ging. Maar er zijn in die periode zo veel mysterieuze aandoeningen dat de Duitse legertop onraad ruikt. Probst valt door de mand en wordt gearresteerd.

Een andere Rapid-speler, de populaire Franz Binder, laat een (vermoedelijk gezonde) blinde darm verwijderen (door de clubarts van Rapid nota bene). Hij mist zo een aantal bloedige veldslagen aan het oostfront. Het is slechts uitstel: na zijn revalidatie wordt Binder rechtstreeks van het ziekbed naar het westelijke front gestuurd, naar Normandië, waar de geallieerden intussen zijn geland.

Het meest tragische geval is dat van de latere Oostenrijkse international Ernst Stojaspal. Hij laat tijdens zijn verlof zijn arm breken door vriend en ploegmaat Karl Lauterback. De zaak komt aan het licht en de twee worden voor het gerecht gesleept. Stojaspal komt ervan af met acht jaar gevangenis. Lauterbach wordt ter dood veroordeeld en op 7 februari 1945 in Wenen geëxecuteerd.

De oorlog loopt gelukkig langzamerhand op zijn einde, en Happels divisie moet zich vooral terugtrekken.

Happel, in 1978 in *Voetbal International*: ‘We waren doodsbenuwd voor die Russen. Dat was de enige vraag in die tijd: Waar is de Rus nou? Dan trokken we ons weer haastig terug. Dan kwamen we weliswaar de Amerikanen tegen, maar alles beter dan in handen van de Russen vallen. Als je dáár krijgsgevangene werd, dan wachtte Siberië, zeiden ze. Heb ik een enorme angst voor gehad.’

‘Op een zeker moment waren we volkomen ingesloten. Van de Amerikanen kregen we een seintje dat we konden overlopen, als er een vuur aan hun kant werd ontstoken. Hebben we gedaan. Wapens weggesmeten. Bepakking volgestopt met voedsel, voedsel en nog eens voedsel. Die nacht ben ik in een bosje aan de Amerikaanse zijde in slaap gevallen. Werd ’s ochtends keurig door de jongens wakker gemaakt en als krijgsgevangene ingerekend.’

Ernst Happel junior: ‘Klopt niet. Hij werd in Königsberg, Danzig, gevangen genomen. Niet door Amerikanen, maar wel degelijk door Russische soldaten. Samen met twee andere kompanen kon hij via de Oostzee ontsnappen. Uren heeft hij in de kou moeten zwemmen. Precies als in een film. Waarom mijn vader in interviews dan zegt dat het de Amerikanen waren? Geen idee.’

Happel senior, wederom in *VI*: ‘In de buurt van Emden, Oost-Friesland, heb ik m’n langste tijd als krijgsgevangene doorgebracht. Daar brachten ze ons met nog tachtigduizend anderen naartoe. Een eindeloze tijd van wachten. Zes maanden lang. Zó lang dat je wel moest vluchten. Ondanks de daaraan verbonden risico’s. Ik heb ’t gedaan en ben linea recta naar Oostenrijk gegaan. Met de trein en geholpen door het Rode Kruis. In de buurt van Salzburg kwam ik weer in

een kamp terecht, maar dat was gelukkig van korte duur. Zij die voor de demarcatielijn woonden, konden vertrekken. Toen heette ik uiteraard Ernst Happel, Wienerstrasse 23 in Linz. Wenen was nog bezet door de Russen, ik ben er desondanks snel naartoe gegaan. Ik had ruim een jaar niets meer van mijn familie gehoord. Godzijdank leefde iedereen toen nog.'

Happel junior: 'Dat laatste van die treinreis, dat klopt dan weer wel. Dat heeft hij mij ook zo verteld.'

Vreemd toch dat de twee Happels er een geheel andere versie op na houden. Wil Happel junior de geschiedenis van zijn vader herschrijven? (Ernst junior: 'Ben je gek? En waarom zou ik dat willen doen?') Was Happel senior misschien gewoon wat uit zijn nek aan het lullen toen hij de journalist van *Voetbal International* over de vloer kreeg? Wie zal het zeggen? Happel nam journalisten graag en geregeld in de maling. Eén keer, toen hij met Club Brugge op stage was in Wenen, maakte hij de pers wijs dat Club er een oefenwedstrijd zou spelen tegen de Wiener Sängerknaben. Dat heeft toen zelfs de krant gehaald. Het kan dus zeker. Maar anderzijds: doet het er echt toe?

Op 13 april 1945 valt Wenen. Na hevige bombardementen liggen veel gebouwen, waaronder de geliefde opera, in puin. De stad zal net als Berlijn ingedeeld worden in verschillende zones: de Russen, de Fransen, de Britten en de Amerikanen krijgen elk de controle over een stukje van de stad.

Voetbal en politiek gaan hand in hand en dus wordt prompt ook een 'bevrijdingswedstrijd' georganiseerd op de Pfarwiese. Een Weense selectie neemt het daarin op tegen een ploeg van het Rode Leger. Op 1 mei, onder de klanken van de Internationale, steken de spelers van beide teams trots een gebalde vuist in de lucht. Het ene autoritaire gebaar wordt zo een beetje onhandig ingeruild voor het andere.

Nauwelijks een jaar later lijkt de oorlog nog slechts een nare herinnering. Op 20 juni 1946 wint Rapid in het Praterstadion voor de ogen van 50.000 fans de Beker van Oostenrijk, de derde dubbel uit de clubgeschiedenis. Eén speler heeft intussen stiekem een plaats in het elftal bemachtigd. Happel is twintig en popelt van ongeduld om de wereld te veroveren.